

Մայրը տա սովին խնդիրներուն առ պատաս-
խանք տուաւ։ «Կամ» արտօս շատ ծանր է որ Հոգե-
դարպից պատգամաւ դնելբան առաջարկած յորդ
աղչին բողջանքը՝ որ իրենց ջողն երկնում, տխու-
րացած ատողութեան պատճառաւ չեմ կրը-
նոր կատարել։ () Երէնքերկուսը առաջարկութիւն
ները կը քննեմ, եւ թէ որ ասոնց վայր դժուար
յուլթիւն մը երկուս կամ տեսնուելու ըլլայ, ամե-
նակն անտնե՛ շնորհաւ, որ ես հիմալուսն եղած
երէնքերկուս մէկզկէ ձգել կամ եղծանել կ'ուզեմ

Նորէն կը կրկնէի, իմ հաստատուն կամքս ան է որ իմ Հունգարիայի իմագին օրէնքները, առ բողոքականն ու իրաւունքները՝ ըսած երկամաս համաձայն՝ հաստատուն պահեմ:

Իսկ մէկայ քան ինքիւրքներուդ մէկ մասը տրոհէն ազգին բողոքականը համաձայն կատարուած է, մնացած մասին վրայ ալ իմ որոշումներս պաշտօնանկարուծ ձեւով ձեռք չուտով կը ծանուցանեմ:

Այդպէս առ Հունգարացոց ուղածները չկատարուին պատճառն ան է, որ ասոնց մէկ մասը լայիկ դուքս տղային ուղով փառուելով՝ Աւստրիայի հպատակութիւնէն բողոքովն բաժնուիլ, Հունգարիայի մէջ եղած ազգերը բողոքն ալ նաւաճել Հունգարացի քնել, տնտես տղայնութիւնն ու յիշուին խափանել, եւ պապէս էւրոպայի մէջ մէկ նոր ինքնիշխան Հունգարիայի իմագնաւորութիւն մը հաստատուի կ'ուզէին: Իրաւաւորներն ու սահմանապահ տղան, որոնց կայսեր վրայ ունեցած սերն ու հաւատարմութիւնը զարկէ ի վեր յայտնի է, որ աս մերթն տակններս նախկին պատերազմին մէջն ալ ցուցուցին, Եւրոպիայ իրենց գլխաւորին առաջ նորոգութեամբը Հունգարացոց դէմ էրած են, ու պարտով ու զենքով կայսեր աթոռն ու իմադր ամբողջ պահել ու պաշտպանել, ու իրենց Հունգարացիներէն ըսած պահանջներն ալ յառաջ տանել կ'ուզէին:

Հունգարացոց պատգամաւորները կայսեր պատգամներն վրայ ներշնչելով՝ Վիեննայէն գալիս ասանկէն կարմիր դրոշ բողոք, ու գլուխին կարմիր փետուր խոխով էին, որ արեւն ու դրոշներով կը նշանակէ: Բայց աս ալ սուղի է որ Հունգարացոց բողոք ալքն ալ աս պատգամներովն ինքն մնաց վրայ է, շատերն ու մեծ մասը կողմնորդներն են: Երբ որ պատգամաւորները կարմիր դրոշով ու փետուրներով Բրեզպուրի հասան ու դուքս կ'ուզէին երել, քաղաքացիք կայսերական դրոշ բացին, ու դերներ չեղանկարան: Նոյն րոյն սուրի տակեր ալ: Բայց ինչի մէջ խոգնութեան մէջ ինկաւ, երբ որ իր պատգամաւորները ասոնկ եւս դարձած տեսաւ: Իսկ Տրգանոց անմիջապէս մէկտեղ ժողովուցաւ, ու գաղտնի խորհրդի նստաւ: Պաշտօնականներն գահէրէցը Պալիսանի կոմսը իր ընկերներով պաշտօնէն հրաժարեցաւ: Ստեփան Երկրորդը փոխարին Տրգանոսին ընդունեցաւ, ու ստեփան գրով մը ժողովին ծանուց, ու հրատարակել որ մինչեւ որ նոր պաշտօնականը դուրսի ինք կատարութիւնը ձեռք կ'առնան: Եւ աստեղ կ'ուզէին, որ քիչ մը յետոյ եկամտի պաշտօնականներէն հրաժարուծ էր, ու Արքիեպիս Գրան թուղիք անվաւեր է, ըսաւ, որովհետեւ պաշտօնականներէն մէկը անոր չէր ստաբադրած, ուստի եւ նորէն պաշտօնականներն տեղն անցաւ, ու Ժողովը յորդորեց որ Արքիեպիս պապականութենէն իրենց ու ամբիս ծանուցանեն, եւ հիմապ հիմա ինք Գործով է: Ստեփան իրենց պաշտօններն պահէին: Արքիեպիսը աս իրենց յուսացած տնվաահաւորութեան վրայ շատ նեղացաւ, ու ասխարքով իրենց ըսածին վրայ տարտնջաց: Իմ տեսքս, պէտք է ձեռք անդադարտով խոտտանիմ, որ չէ թէ միանկ զարմացմամբ, պի նաեւ սրտիս յաւով ձեր պատգամաւորութիւնն էր տեսնեմ, որ իմ ընկացքս տարբերաւոր ու անվարկ հրատարակած էր: Եւ անանկ կը համարեմ, որ աղքատ փորձ աւան կ'ընայ ըլլող, որ էս 12 ամեւան գործողութիւնս մէջ՝ ամեն կայսերի ու արդար բողոքներն ու յոժարութիւնները, իրոք՝ հաստատութեամբ ու արիւթեամբ պաշտպանած ու յատույ ասարած եմ, մանաւանդ թէ անտես կատարուած իմ անձինս վրայ աւան եմ... բայց ինչ որ պաշտօնականներն հրաժարումը ժողովին ծանուցանելու տակը գրած թղթին՝ պաշտօնականներէն մէկը չէ ստորագրած, տակաւ ամենին օրինաց դէմ քան մը չէ, որովհետեւ ես ան թղթով օրէնք մը չէի հրատարակել: Եւ քանզի ետքը իմացուց թէ Գործովն նորէն պաշտօններ նստելու առանց իր կամարը կ'ընէ, եւ թէ որ ժողովը աս բանած ծախքուն մէջ յատույ երկայ, ինքը փոխարինութեան աստիճաններ կը հրաժարի: Արքիեպիսը աս հաստատուն պատգամները Հունգարացոց աղիւյսութիւն ըսաւ, ու անմիջապէս Գործովը փար ձգեցին, ան մարդը, որ հայրենասիրութեան անունով իր հայրենիքը օրէ օր դուրսի մէջ կը ձգէ: Ստեփան արքիեպիսը Պալիսանի կոմսին յանձնեց որ նոր պաշտօնականը գտնէ:

Արքիեպիս կուսակալը (Պանը) Տրգան Գեան անցնելով Մաճարիստան Ժամած օրը երեք յարուարութիւն կամ ծանուցում հանեց, որոնց մէկը ըրողը Աւստրիայի աղքատներ, երկրորդը նոյն ինք Մաճարիստան, երրորդն ալ Մաճարիստանի մէջ

գտնուող աւստրիական զօրքն էր: Եւսոնց պաշտօնականը համառօտիւ մը դէմը հարկաւոր կը սեպելը, ինչու որ Հունգարիայի մէջ մեծերս պատահած դէպքերուն ամբիս յիշատակութիւնն է, ու կարգադրութեան ըջա մը կ'ընայ տոյ: Եւսոնին մէջ ըսածներուն գլխաւոր իմաստն աս է, որ թէ պէտք Մարան մէջ կայսրմէ իր ամեն հպատակները ազատութիւն ու հաստատութիւն առին, բայց խառնաները, Սլաւոնները, Աերուիացիները, Նաւա Հունգարիայի մէջ եղող Հունգարիաներն ու Գերմանացիները աւելի եւս գերութեան մէջ մնան եւ ընկճուեցան, որովհետեւ Հունգարիայի մէջ ինք մը անձնասէր ու յանգուցն մարդիկ խոտմութեանց օրերը մը բարեբար միապետէն, կ'ընէ, ուստի բաներս պահանջներն ու փրցուցին, որոնցմով միայն Մաճարիստան ազատութիւնը չտրիւ աւելի ընդարձակեցաւ, իսկ Հունգարիայի իմագին հետ կատարուած երկիրներուն բողոքովն անոր հակառակն էր: Եւ երկիրներուն Աւստրիայի հետ անբաժանելի միութիւնը, որ օրէնքով հաստատուած է, քակտեցաւ: Խառնութիւն իմագնաւորութեան գոյս ինքը որոշուեցաւ, Աւստրիայի թողաւորութիւնը Մաճարիստանի կառավարութիւններուն կարգը մնաւ, թէ աս երկիրներուն ու թէ Աերուիացիներուն հրապարակական ինքուն հանդարտեմն բլարու հրամայուեցաւ, եւ ասոնց նման անարգար Գործքերը Մաճարիստանի պաշտօնականներուն կայսրմէ կը շարունակէին, որոնցմով ասանկ տրոխիստար ու դեռ հիմա Խաղիայի դաշտներուն վրայ 35,000 զինուոր տուող ազգերը այնպէս նեղուցան որ գրեթէ յուսահատութեան մտորկան: Եւ լուծ, կ'ընէ, ան ամեն նախապաշտօնականները, զորքը Մաճարիստան մը վրայ գիւղերին, չեմ ըսի որ ան փառները, զորքը Մաճարիստան կ'էս մը յայտնի լինէր դարձածէն: Կէս մը իրենց գործակալներուն ձեռքով մը երկիրն մարդիկը, նաեւ Տաճարատան Պոնիագիները մը վրայ զոգուելով՝ մեղի պատճառեցին:

Հաս անգամ մըր զթած կայսեր պատգամներ խորհրդով՝ պաշտպանութիւն ու արդարութիւն ինկրեցին, բայց աղաչանքին փութ եղաւ: Ինքը խաղաղութեան լինըքնէր: Համար կայսրմէ որոշուած միջնորդին Յովհաննէս արքիեպիսն առջևը խոսելու սիրով յանձն առի ու Վիեննա գտել: Հոն 1712ին եւ 1723ին օրէնքներուն յորդանմէրը յառաջ ինքեղով ուղեցին որ պատկազմի, Եւստիպի ու արաքին գործող որոշանները Վիեննային հետ միանան, մը բողոքանքը հոն իրաւունքն ու միանգամայն կայսրմէ տրուած հաստատութիւնն էր: Բայց Մաճարիստանի պաշտօնականներուն գահէրէցը (Պանը) աս ինքնութիւններն ընդունել չուզէր, մէր մինչեւ հիմա սպասեցին որ Գեյց իրենց խորհրդանոցին մէջ մը վրայ խաղաղական բան մը կ'որոշեն, բայց ան չըլլալէն զատ՝ ինչամանա միջոցներ կը շարունակեն: Եւ ժողովրդեան մարդ եմ, տղատութեան մարդ եմ, Աւստրիայի մարդ եմ, իմ կայսերս ու իմագնաւորիս ալ հաւատարմի հպատակ եմ: Փասս դրուած Դոս երկաւր, Երբ Աւստրիայի միայնեղաւ կատակածներն ու զրգարութիւնները կը մերժեմ, եւ Աւստրիայի բողոք աղիւյսուն կը ծանուցանեմ, որ խառնութիւն ու Սլաւոն աղիւյս խորհրդին մէջ հաստատուած որոշանն ու իմ ներքին համարմուն համաձայն իրաւարութիւն ընելու: Համար ասպարհած պոռնակներն ու կ'ընամ եւ ու պէտք եմ ես կ'ընայ: Ս'ենք մէկ միացեալ: Տղա, աղաւս Եւստրիայ կ'ուզենք, եւ անոր իրեն անհրաժեշտ ինքնութիւն՝ պատկազմի, Եւստիպի ու արաքին գործող պաշտօններուն միութիւնն է: Աերուիացոց ուղածն ալ նոյն է: Բայց որովհետեւ Մաճարիստանի պաշտօնականները այնպէս կը կարծեն որ աս պոռնակներ չեն կ'ընար յանձն առնուլ, մանաւանդ թէ իրենց դատուելու չանդին մէջ կը յարատեւեն, այս ինքն գեղեցիկ միապետութեան կործանումը կ'ուզեն, միգն պարագն ու պատկազմի վերջին ճիգն ի գործ դնելու եւ ձեռքերին գէնը առնելու կը հրամայէ:

Իսկ երկրորդին մէջ Հունգարիան գլխաւորաբար աս կը ծանուցանէ որ ինքը անտես հետ ամենին ինչամեծութիւն չունի, հազա միայն ան յանգուց կողմնակցութեան դէմ գէնը առնու է, որն ու իմագնաւորմուն ինչամեծութիւն ուսաստորներն ու բողոք տարիական կայսրութիւնը կործանելու կը ջանայ: Եւստրիայն աս կերպ մարդիկները մըր բունած ծախքուն համար զմեզ մանկիչ պիտի կանեն, կ'ընէ, բայց դուք՝ մանկիչները անտես մէջ փնտեցէք, որոնք նեղութեամբ ու խորեւութեամբ Աւստրիայի հետ ունեցած օրինաւոր կապերն ինքնուրոյն, Հունգարիայի հետ կատարուած երկիրներուն արդար պահանջներն անարգեցին, կայսրմէ աս ան աղաւորութիւնն ու փոխարէն տերութեան պարագին ու պատկազմին օրները:

մեծամեծ՝ բայց կեղծաւորական խոտտանքներ ըրին ու չկատարեցին, նաեւ Աւստրիայի ինչամեծութեան ու ներս յուսուցին: Եւ ձեր իրաւունքները ալ երբեք անկարգեցին կ'ուզեն, իմ նախապէս մի միայն աս է որ փառարար եւ անհասկապաւորներն թէն ձեզ ալ մեզ ալ ազատեմ, եւ դուք իմ անհասկաւոր գլխաւորներս դիմաւորով՝ զիս իբրեւ բարեկամ ու գաղտնիչ մտածեցէք, եւ ասանկ միանալով՝ կը յուսամ որ Աստուծոյ օգնութեամբ մը փախանին շուտով կը հանին:

Դիմաւորները մէջ Հունգարիայի պաշտօնականները կը ծանուցանէ, որ ինքը անտես վրայ ինչամեծութեամբ չըքայր կոր, հայտ աւստրիական գրոշով աւստրիական միապետութեան լուծումը դիտողներուն դէմ է, որոնք զանազան սրտմոռններով նոյն ինք վրայ մէջն ալ, կ'ընէ, կայսեր հաստատութիւնն եւս կ'ընաւ հոգի սերմանելու ջանացին, որոնց վրայ դուք ալ մեղի պէս նեղացած էք, ուրիշն ձեր գէնը մեղի դէմ մի գործընէք, որ կայսեր համար կ'ընենք ինչ ու արեւնիս տուր դաւադատ եղ:

Այստի որ Աերուիացի Բերդէն Հունգարիայը փլնաւոր ու իրենք նորէն հոն արեւր են:

Ա' երջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Եւստիպի 35,000 Տրգան 42 թնգանով ու 8 Ուստի մարտիկով Բիշթ մարտարարքին վրայ կու գայ, ու արդէն բոլոր զորքը 3 մաս բաժնած Սուր դիմեն ասլին անցեր է:

Ե Ր Ո Պ Ե

Ի ՈՍՏՈՒՆ, Աւստրիացիներ Տ'Այսպի Թագաւորն անձամբ ստորագրեալ հանդիմանութեամբ Բերդէնացոց խորհրդանային աս տարւան նիտոր վոցեց: Եւ աս ինքն մէջ խոսած խաղաղ համառօտութեամբ հոս կը գնեն:

Իմ յորակ ու տոհմիկներս:

Ս'ենք ասանկ աշխատակց ու երկայն Ժողովրդ պարագներն արձակել կ'ընաւոր զոյ՝ ինք զինքը բախաւոր կը համարիմ:

Իրաւաւոր մէջ բունական գործընէն ու յանդարտներ խորհրդները համար դրուած կանոնը՝ որոնք Ժողովրդին սիրողը հաստատութիւն տուած էր, շատ բողոքար աղիւյս ինքն ունեցաւ: Հայտնի ու պատմայ արմ անի փախաններու համար որոշուած զինուորով արգելուեցաւ, հաստատաններն ընկալելով սկանկից կայսր չընդհատեցաւ, եւ շատ ժամա մարդաւորանները որոնք բողոք երկիր վրայ ունէ երկիւզ կը տարած էին, բնուեցան, դատուեցան, դատաւարատեցան: Եւստրիայի օգնութեան համար եղած օրէնքն ի գործ դնելով եւ միայն ալ իմագնաւորութեան (բայր Եւրոպիայի) մէկայ մասերուն մէջ Ժողովուրդը որոշութիւններով՝ ուստի ինք պահպանեցին իրաւունքի մէջ յատու կ'ընած կորուստները մեղմուցաւ: Ս'ենք կործանել կ'ընաւորած ընկերակցութիւնները աս տատապաններն ու ինք անանկով՝ փառաւիր հպատակներս տարաւորելու կը զոգուէին: Եւստրիայի մէջ կ'ընենք գլխէ հանելու համար իմա լուծու է: Եւստրիայի յոյսը վեր վար ամենաւորանով կը լինէր: Եւստրիայի մարդ եմ, իմ կայսերս ու իմագնաւորիս ալ հաւատարմի հպատակ եմ: Փասս դրուած Դոս երկաւր, Երբ Աւստրիայի միայնեղաւ կատակածներն ու զրգարութիւնները կը մերժեմ, եւ Աւստրիայի բողոք աղիւյսուն կը ծանուցանեմ, որ խառնութիւն ու Սլաւոն աղիւյս խորհրդին մէջ հաստատուած որոշանն ու իմ ներքին համարմուն համաձայն իրաւարութիւն ընելու: Համար ասպարհած պոռնակներն ու կ'ընամ եւ ու պէտք եմ ես կ'ընայ: Ս'ենք մէկ միացեալ: Տղա, աղաւս Եւստրիայ կ'ուզենք, եւ անոր իրեն անհրաժեշտ ինքնութիւն՝ պատկազմի, Եւստիպի ու արաքին գործող պաշտօններուն միութիւնն է: Աերուիացոց ուղածն ալ նոյն է: Բայց որովհետեւ Մաճարիստանի պաշտօնականները այնպէս կը կարծեն որ աս պոռնակներ չեն կ'ընար յանձն առնուլ, մանաւանդ թէ իրենց դատուելու չանդին մէջ կը յարատեւեն, այս ինքն գեղեցիկ միապետութեան կործանումը կ'ուզեն, միգն պարագն ու պատկազմի վերջին ճիգն ի գործ դնելու եւ ձեռքերին գէնը առնելու կը հրամայէ:

Իսկ երկրորդին մէջ Հունգարիան գլխաւորաբար աս կը ծանուցանէ որ ինքը անտես հետ ամենին ինչամեծութիւն չունի, հազա միայն ան յանգուց կողմնակցութեան դէմ գէնը առնու է, որն ու իմագնաւորմուն ինչամեծութիւն ուսաստորներն ու բողոք տարիական կայսրութիւնը կործանելու կը ջանայ: Եւստրիայն աս կերպ մարդիկները մըր բունած ծախքուն համար զմեզ մանկիչ պիտի կանեն, կ'ընէ, բայց դուք՝ մանկիչները անտես մէջ փնտեցէք, որոնք նեղութեամբ ու խորեւութեամբ Աւստրիայի հետ ունեցած օրինաւոր կապերն ինքնուրոյն, Հունգարիայի հետ կատարուած երկիրներուն արդար պահանջներն անարգեցին, կայսրմէ աս ան աղաւորութիւնն ու փոխարէն տերութեան պարագին ու պատկազմին օրները:

